

O'ZBEKISTONDA IQTISODIYOTGA INVESTITSİYALARNI JALB QILISH VA ULARNI BOSHQARISH USULLARI (XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBALAR ASOSIDA TAHLIL)

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzurida

Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi Magistranti

Azimov Jasurbek Ravshanjonovich

Annotatsiya: Investitsiyalar iqtisodiy o'sish va rivojlanishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu referat iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularni samarali boshqarishning turli usullarini o'rganadi. U hukumatlar va korxonalar qulay investitsiya muhitini yaratish uchun foydalanishi mumkin bo'lgan turli investitsiya vositalari, siyosatlari va strategiyalarini o'rganadi. Bundan tashqari, u daromadlarni optimallashtirish va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish uchun investitsiyalarni samarali boshqarish muhimligini o'rganadi. Annotatsiyada mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun qo'llab-quvvatlovchi me'yoriy-huquqiy bazani yaratish, rag'batlantirish va xatarlarni yumshatish muhimligi ta'kidlangan. Shuningdek, u investitsiya imkoniyatlarini kengaytirish va investitsiya portfellarini diversifikatsiya qilishda texnologiya va innovatsiyalarning rolini ta'kidlaydi. O'zgaruvchan iqtisodiy sharoitlarga moslashish va investitsiyalarning umumiy iqtisodiy o'sish va farovonlikka ta'sirini maksimal darajada oshirish uchun investitsiya strategiyalarini doimiy monitoring qilish, baholash va moslashtirish zarurligini ta'kidlash bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar: sarmoya, iqtisodiyot, usullar, jalb qilish, boshqaruv, siyosat, strategiya, me'yoriy-huquqiy baza, rag'batlantirish, risklar, ichki investitsiyalar, xorijiy investitsiyalar, texnologiya, innovatsiyalar, diversifikatsiya, monitoring, baholash, iqtisodiy o'sish, farovonlik.

Kirish: Investitsiyalar har qanday mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi va o'sishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Investitsiyalarni jalb qilish va ularni samarali boshqarish barqaror iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlash uchun hukumatlar va siyosatchilar uchun asosiy ustuvor vazifalardandir. Investitsiyalar biznesning kengayishiga, ish o'rinlari yaratilishiga, yangi texnologiyalarning o'zlashtirilishiga va turmush darajasini butunlay yaxshilashga yordam beradi. Ushbu maqolada mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun mamlakatlar tomonidan qo'llaniladigan turli usullar va strategiyalar o'rganiladi va ularni samarali boshqarish mexanizmlari ko'rib chiqiladi. Ushbu yondashuvlarni tushunish orqali siyosatchilar samarali siyosatni ishlab chiqishlari va investitsiyalar oqimini rag'batlantirish va ularning iqtisodiy o'sish va rivojlanishga ta'sirini optimallashtirish uchun qulay muhitni yaratishlari mumkin. Iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularni boshqarish usullari dunyoning turli mamlakatlari tomonidan ishlab chiqilgan va joriy qilingan. Bu usullarga mutlaq egalik huquqini da'vo qila oladigan yagona davlat yo'q, chunki ular hukumatlar, xalqaro tashkilotlar, moliya institutlari va turli mamlakatlarning akademik ekspertlari tomonidan doimiy izlanishlar, tahlillar va siyosat ishlab chiqish natijasidir. AQSH, Germaniya, Yaponiya va Xitoy kabi iqtisodiyoti va mustahkam moliyaviy tizimi rivojlangan davlatlar sarmoya amaliyoti va siyosatini shakllantirishda muhim rol o'ynagan. Ular innovatsion strategiyalar va qo'llab-quvvatlovchi me'yoriy-huquqiy bazalar orqali ham mahalliy, ham xorijiy investitsiyalarni jalb etishda yetakchi bo'lib kelmoqda. Bundan tashqari, Jahon Banki, Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (XVJ) va Birlashgan Millatlar Tashkilotining Savdo va Taraqqiyot Konferentsiyasi (UNCTAD) kabi xalqaro tashkilotlar dunyoning turli mintaqalarida investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha ilg'or tajriba va yo'riqnomalarni ishlab chiqishga hissa qo'shdilar. Har bir mamlakat o'zining noyob iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy sharoitlariga mos ravishda investitsiyalarni rag'batlantirish va boshqarish usullarini moslashtirgan. Dunyo bo'ylab hukumatlar o'zgaruvchan global iqtisodiy manzara va rivojlanayotgan investor intiyozlari asosida o'z yondashuvlarini doimiy ravishda moslashtirmoqda. Xulosa qilib aytganda, iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va

ularni boshqarish usullari umumiy tajriba, tadqiqot natijalari va barqaror iqtisodiy o'sish va rivojlanish zarurligiga tayangan holda butun dunyo mamlakatlari tomonidan birgalikdagi sa'y-harakatlar sifatida paydo bo'ldi. Iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularni samarali boshqarish har qanday mamlakatda iqtisodiy o'sish va taraqqiyotni rag'batlantirish uchun zarurdir. Ushbu maqsadlarga erishish uchun hukumatlar va korxonalar tomonidan turli usullar va strategiyalar qo'llaniladi. Bu usullarning samaradorligi mamlakatning iqtisodiy sharoiti, siyosiy barqarorligi, qonunchilik bazasi va boshqa omillarga qarab farq qilishi mumkin. Hukumatlar tez-tez investitsiyalarni jalb qilish va barqaror iqtisodiy o'sish uchun ularni boshqarish uchun ushbu strategiyalarning kombinatsiyasini qabul qiladilar. O'zbekiston o'z iqtisodiyotiga investitsiyalarni jalb qilish va ularni boshqarishning turli usullarini joriy qilmoqda. Asosiy usullardan ba'zilari quyidagilarni o'z ichiga oladi: O'zbekiston hukumati mamlakatni xorijiy va mahalliy investitsiyalar uchun jozibador yo'nalish sifatida faol targ'ib qilmoqda. U xalqaro investitsiya forumlarida ishtirok etadi va turli sohalarda investitsiya imkoniyatlarini namoyish etish uchun investitsiya konferentsiyalarini tashkil qiladi. O'zbekiston investorlarni jalb qilish uchun qator imtiyozlarni taqdim etmoqda. Ushbu imtiyozlar soliq imtiyozlari, bojxona to'lovlaridan ozod qilish yoki kamaytirish, ayrim tarmoqlar yoki hududlar uchun imtiyozlarni o'z ichiga olishi mumkin. Hukumat tomonidan alohida investitsiya loyihalari, ayniqsa, ustuvor tarmoqlar uchun soliq imtiyozlari joriy etildi. O'zbekistonda investitsiyalarni jalb qilish uchun maxsus imtiyoz va infratuzilmaga ega bo'lgan bir qancha EIZlar tashkil etilgan. Bu zonalarda tadbirkorlik subyektlari uchun soliq imtiyozlari, soddalashtirilgan bojxona tartib-taomillari va boshqa qulay shart-sharoitlar yaratilgan. Hukumat infratuzilma loyihalari va davlat xizmatlariga xususiy sektor investitsiyalarini jalb qilish uchun davlat-xususiy sheriklikni rag'batlantiradi. DXSh loyihalari maxsus qoidalar va kelishuvlar bilan tartibga solinadi. O'zbekiston xorijiy va mahalliy sarmoyalarni himoya qilish kafolatlarini beradi. Bu kafolatlar ekspropriatsiyadan himoyalani, valyuta konvertatsiyasi va nizolarni hal qilish mexanizmlarini o'z ichiga olishi mumkin. Hukumat biznes uchun yanada qulay

muhit yaratish maqsadida muhim huquqiy va me'yoriy islohotlarni amalga oshirdi. Ushbu islohotlar ma'muriy tartib-taomillarni soddalashtirish, shartnomalar ijrosini kuchaytirish va investorlar huquqlarini himoya qilishga qaratilgan. O'zbekiston eksport daromadlarini oshirish va iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishni rag'batlantirish uchun eksportga yo'naltirilgan tarmoqlarga investitsiyalarni jalb etishga e'tibor qaratmoqda. Mamlakat investorlarga investitsiya jarayonini boshqarishda yordam berish uchun sarmoyaviy maslahat xizmatlarini taqdim etadi. Ushbu xizmatlar potensial investorlarga ma'lumot, yo'l-yo'riq va qo'llab-quvvatlashni taklif qiladi. O'zbekistonda qishloq xo'jaligi, turizm, ishlab chiqarish va energetika kabi muhim tarmoqlar uchun o'ziga xos sarmoyaviy siyosat va strategiyalar ishlab chiqilgan. Ushbu siyosat investitsiyalarni jalb qilish va ushbu tarmoqlarni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan. Hukumat investitsiyalar uchun qulay muhit yaratish maqsadida infratuzilmani rivojlantirishga sarmoya kiritadi. Bunga transport tarmoqlari, energiya ta'minoti va boshqa muhim xizmatlarni yaxshilash kiradi. Qo'shma Shtatlarda iqtisodiyotga sarmoyalarni jalb qilish va ularni boshqarish birinchi navbatda federal, shtat va mahalliy hukumat tashabbuslari, shuningdek, xususiy sektorni jalb qilish orqali tashkil etiladi. AQSh hukumatining investitsiyalarni jalb qilish va ularni boshqarishga yondashuvi quyidagi asosiy jihatlar bilan tavsiflanadi: AQSh hukumati mamlakatda investitsiyalarni rag'batlantirish uchun mas'ul bo'lgan turli agentlik va idoralarga ega. AQSh Savdo Departamenti va uning SelectUSA dasturi kabi agentliklar AQSHga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni (FDI) jalb qilish uchun ishlaydi. Federal, shtat va mahalliy darajalarda AQSh hukumatlari sarmoyalarni jalb qilish uchun turli imtiyozlarni taklif qiladi. Ushbu imtiyozlar soliq imtiyozlari, grantlar, subsidiyalar va investitsion yoki operatsiyalarni kengaytirishni istagan korxonalariga tartibga soluvchi yordamni o'z ichiga olishi mumkin. AQSh hukumati tartibga solishni soddalashtirish, byurokratik to'siqlarni kamaytirish va infratuzilmani yaxshilash orqali biznes uchun qulay muhitni saqlashga intiladi. Ushbu yondashuv mahalliy va xorijiy investorlarni jalb qilishga qaratilgan. Umuman olganda, AQSh investitsiyalarni jalb qilish uchun ko'p qirrali yondashuvni

qo'llaydi va biznesning rivojlanishi uchun raqobatbardosh va qulay muhitni yaratadi. Ushbu yondashuv iqtisodiy o'sish va ish o'rinlarini yaratish uchun turli davlat tuzilmalari, xususiy sektor manfaatdor tomonlari va xalqaro hamkorlar o'rtasidagi hamkorlikni o'z ichiga oladi. Evropa mamlakatlarida investitsiyalarni jalb qilish va ularni boshqarish siyosatlar, imtiyozlar va iqtisodiy shart-sharoitlarning kombinatsiyasini o'z ichiga olgan ko'p qirrali jarayondir. Har bir Evropa davlatining o'ziga xos yondashuvi bo'lishi mumkin, ammo mintaqada qo'llaniladigan ba'zi umumiy usullar quyidagilardan iborat: Evropa mamlakatlari odatda barqaror va shaffof qonunchilik bazasiga ega bo'lib, ular ishonchlilik va investorlarni himoya qiladi. Aniq va aniq belgilangan qoidalar va qoidalar qulay investitsiya muhitini yaratadi. Ko'pgina Evropa mamlakatlari investitsiyalarni jalb qilish uchun soliq imtiyozlari, grantlar, subsidiyalar va past foizli kreditlar kabi turli imtiyozlarni taklif qiladi. Ushbu rag'batlantirishlar ko'pincha muayyan tarmoqlar yoki hududlarga moslashtiriladi. Evropa mamlakatlari yuqori malakali va ma'lumotli ishchi kuchi bilan maqtanadi, bu esa ularni iste'dod va innovatsiyalar izlayotgan kompaniyalar uchun jozibador qiladi. Yaxshi rivojlangan infratuzilma, jumladan, transport, aloqa va energiya tarmoqlari sarmoyalarni jalb qilish va biznes operatsiyalarini osonlashtirish uchun muhim ahamiyatga ega. Umuman olganda, Yevropa davlatlari investitsiyalar va iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradigan jozibador biznes muhitini yaratishga intilmoqda. Ushbu usullarning kombinatsiyasini amalga oshirish va ochiq va raqobatbardosh bozorlarni qo'llab-quvvatlash orqali Evropa davlatlari mahalliy va xorijiy investorlar uchun jozibador yo'nalish bo'lib qolishni maqsad qilgan.

Xulosa va takliflar.

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularni samarali boshqarish iqtisodiy o'sish va rivojlanishning muhim tarkibiy qismidir. Jozibador investitsiya muhitini yaratish va kapitaldan samarali foydalanishni osonlashtirish uchun dunyo mamlakatlari tomonidan turli usullar va strategiyalar qo'llaniladi. Investitsiyalarni jalb qilishning asosiy usullari barqaror va shaffof qonunchilik bazasini ta'minlash, soliq imtiyozlari va subsidiyalar kabi investitsiya imtiyozlarini taqdim etish, mustahkam

infratuzilmani rivojlantirish, malakali ishchi kuchini oshirish va savdo shartnomalari orqali yirik bozorlarga chiqishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, investitsiyalarni rag'batlantirishda davlat-xususiy sheriklik, maxsus iqtisodiy zonalar va qo'llab-quvvatlovchi investitsiya agentliklari muhim rol o'ynaydi. Huquqiy islohotlar, jozibador rag'batlantirish, infratuzilmani rivojlantirish, ishchi kuchini rivojlantirish va investitsiyalarni samarali boshqarishni o'z ichiga olgan kompleks yondashuv investitsiyalarni muvaffaqiyatli jalb etishi va biznesni rivojlantirish uchun qulay muhit yaratishi mumkin. Ushbu taklif iqtisodiy o'sish, ish o'rinlari yaratish va barqaror rivojlanishga hissa qo'shish, pirovardida farovonlikka hissa qo'shishga qaratilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Enrique Martinez Ecological finance theory: new foundations PocFin WP 03/2020, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3612729> (2020) <https://doi.org/10.2139/ssrn.3612729>.

L.D. Helwig Examining the Target Levels of State Renewable Portfolio Standards (2014).

J. Barney Firm resources and sustained competitive advantage J. Manag., 17 (1) (1991), pp. 99-120

R. Makadok Toward a synthesis of the resource-based and dynamic-capability views of rent creation Strat. Manag. J., 22 (5) (2001), pp. 387-401.

Нормурзаев У. (2021). Анализ эффективности налоговых льгот и преференций в поддержке определенных секторов с целью дальнейшего повышения инвестиционной привлекательности в Узбекистане. Economics and Education, (6), 82–86. https://doi.org/10.55439/ECED/vol_iss6/a285

Нормурзаев, У. . (2023). Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси доирасида молия бозорининг долзарб муаммолари тадбиркорликни тенг рақобат шароитларини яратиш ҳамда яширин иқтисодиёт улушини қисқартириш йўлари. <https://inlibrary.uz/index.php/financial-market-growth/article/view/19032>

Нормурзаев, У. (2023). Солиқ имтиёзлари бериш тартибини такомиллаштириш масалалари. Iqtisodiyot Va ta'lim, 24(1), 334–339. https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss1/a51

Нормурзаев, У. (2023). Яширин иқтисодиётни камайтиришда солиқ органларининг аҳамияти. Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil, 1(2), 215–221. Retrieved from <https://e-itt.uz/index.php/eitt/article/view/66>